

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука "Аз Буки"

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
№ 38, 2015 г. № 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
№ 38, 2015 г. № 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
№ 38, 2015 г. № 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско научно-теоретично и методическо списание
№ 38, 2015 г. № 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
№ 38, 2015 г. № 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-теоретично списание
№ 38, 2015 г. № 1

Философия

Българско научно-методическо списание
№ 38, 2015 г. № 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
№ 38, 2015 г. № 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

38

17 – 23 СЕПТЕМВРИ
2015 г.

Култът към делото на Кирил и Методий

*Откъс от „Култът на Кирил и Методий
през Българското възраждане“*

Проф. Кирил Топалов

Посланик на България при Светия престол
и Малтийския орден

Проблемът за култа на Кирило-Методиевото дело през епохата на Българското възраждане има два главни компонента – знанието за това дело и отношението на нашите възрожденци към него, от една страна, и създаването и празнуването на култа към него, от друга. Неслучайно именно по този начин делото на Кирил и Методий и почитането на култа към него през Българското възраждане са разгледани в труда „Борба за делото на Кирил и Методий“ на проф. Боню Ангелов. Тази година се навършват сто години от неговото раждане и нека моят доклад, в известна степен улеснен от събраните в това изследване факти, бъде приет и като повод да си спомним за неговото скромно и обременено от идеологическите щампи на едно отминало време, но добросъвестно изследователско дело.

Като основополагащо за българската, а оттам и за славянската средновековна култура, делото на Кирил и Методий и още ранният култ към него са оставили дълбоки следи в средновековните славянски литератури и култури. Така те отдавна са дали възможност за създаването и развитието на кирилометодиевистиката като един от основните дялове на медиевистиката. Затова и Кирило-Методиевото дело намира важно място още в трудовете на първите български възрожденци, които се явяват неизбежен мост в прехода от средновековна към

Заглавието е на редакцията

www.bel.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д.п.н.
Маргарита Георгиева
E-mail: m.georgieva@abv.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Български език и литература“, кн. 4/2015:

ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

Обучението по правопис в началните класове. Типология на правописните грешки. Методически указания за работа по преодоляването им / *Гая Христозова*

ОПИТЪТ НА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ

„Крадецът на праскови“ на Емилиян Итанев – теми, проблеми, сюжет и композиция (изследване на емоциите в образа

на Елисавета) / *Корнелия Василева*

От крайност в крайност: проследяване на женския образ и проблема за различието в културните епохи и направления, представени в програмата по литература за X клас на СОУ / *Петър Михайлов*

Грамотността е визитната картичка на всеки успешен човек (*интервю с Мая Георгиева, учител на годината на Синдиката на българските учители*)

СТУДЕНТСКИ ФОРУМ

Разрушената утопия на Христо Смирненски: пътят от „Червените ескадрони“ до „Приказка за стълбата“ / *Христина Теодосиева*

Учебни програми за изучаване на български език, литература и народознание в Българското училище за роден език в Будапеща / *Веселина Спасова, Миглена Христова, Никол Танкова*

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И КУЛТУРА ПО СВЕТА

Първи международен форум „Светите братя Кирил и Методий в националните митове на славяните“ – Венеция, Италия

Встъпителни думи към участниците в първата кирилometодиевска среща във Венеция / *Илияна Кръпова*

Култът на Кирил и Методий през Българското възрождане / *Кирил Топалов*

БЪЛГАРИСТИЧНИ ЧЕТЕНИЯ - СЕГЕД 2015

Българистиката в Сегедския университет – история и съвременност / *Бонка Василева*

ГОДИШНА КОНФЕРЕНЦИЯ НА АСОЦИАЦИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ УЧИЛИЩА В ЧУЖБИНА

Една адаптирана разработка на урок по български език в V клас / *Ирина Ботева-Владинова*

Проблеми в гимназиалното обучение в българските училища зад граница: препоръки и перспективи / *Здравка Владова-Момчева*

възрожденска българска култура. Сред най-ранните можем да посочим католическия архиепископ Петър Богдан – автора на първата българска история още през XVII век; Христофор Жефарович, който в преводното си издание „Стематография“ помества през 1741 г. за първи път образи на Методий, Климент и Наум; Паусий и неговите съвременници – Спиридон, Пармений Павлович и анонимния автор на Зографската история.

Сред тях, разбира се, централно място заема Паусий Хилендарски. В главата „За славянските учители“ на своята „История славянобългарска“ той съобщава по-важните от известните дотогава действителни или легендарни факти и обстоятелства около живота и дейността на Кирил и Методий и техните ученици. Данните за тях той е намерил в различни източници, но преди всичко в Пространните жития на двамата братя (т.нар. Панонски легенди). Верен на автентичната средновековна книжовна традиция, Паусий говори навсякъде за **българския** характер на езика, на който Кирил и Методий създават своята азбука и правят преводите си от гръцки. Паусий внушава въярната идея, че в „славянски“, т.е. в общ славянски литургичен, книжовен и дори административен език той се превръща едва по-късно, по силата на своята функция. Той дори смята, че Кирил и Методий са предали преведените от тях богослужбени книги първо на българите в Солун и околните български земи, тъй като са били предназначени за тяхното християнизирание, и че двамата братя са проповядвали сред българите преди още да отидат в Моравия. Той подчертава, че тези книги донасят светлината на знанието и християнското учение не само на българите, но и на моравците, чехите, поляците, русите, сърбите и други славяни: „Така от целия славянски род най-напред българите получили славянски букви, книги и свето кръщение. При все че московците, русите, сърбите и други се хвалят, че те по-напред са приели славянските букви и кръщението, не е така. Не могат да представят за това никакво свидетелство“. Той се противопоставя още тогава на опитите, които и до днес се правят, да се омаловажи българският характер на това велико дело, да му се придаде някакъв безличен „славянски“ облик: „Целият народ и четиримата патриарси, Ерусалим, Синая, Света гора – всички казват българска книга, а не сръбска или славянска“. Той възразява категорично и срещу опитите да се унижава достойнството на съвременните му българи, жертви на жестока историческа съдба: „Някои от русите и немските сърби се подиграват и ругаят българите, че са прости и некнижни в писането. Но тия руси и сърби да благодарят на бога, защото ги е опазил

от агарянското робство и гръцката архиерейска власт, от която българите страдат“. Затова Паусий не смята за излишно, нито за нескромно, да подчертае отново, че „българите по-рано от всички славянски народи са приели християнството, по-рано имали свой патриарх и цар и започнали да четат на своя език“. В духа на идеите на просвещенския XVIII век той се стреми да внуши дълбок уважение и искрено уважение към книжовника – учител, просветител и духовен наставник, към сътвореното от него народополезно слово и дело. Подобно е отношението му и към българските светци. Винаги, когато е възможно, той изтъква тяхната значимост както в чисто християнски, така и в културно-политически смисъл. Подчертава книжовните им интереси и грижата им за изграждането и укрепването на българската духовност и държавност. Затова и тук той определя средишно място на Кирил и Методий и техните ученици Климент, Наум, Сава, Ангеларий и Горазд (наречен тук Еразъм).

На пръв поглед странно, но всъщност дълбоко логично, исторически обяснимо и напълно закономерно още първият възрожденски историк, макар и да основава аргументите си на невинаги много сигурните данни, гошли чрез ръкописната традиция, която позволява и субективна интервенция, и митологизиране на факти и събития, успява да обхване и да систематизира най-важните въпроси, свързани с делото на Кирил и Методий. Поставянето на тези въпроси ще открием и в текстовете на почти всички български книжовници през Възраждането. Те неслучайно са съсредоточени около изясняването на основни неща: какъв е етническият произход на Кирил и Методий; върху базата на какъв език са създали азбуката и на какъв език са извършили преводите на богослужбните текстове; за кого са предназначили тази азбука и тези преводи; къде първо са извършвали своята евангелизаторска дейност; какъв е пътят на превръщането на този език от български в „славянски“, т.е. по отношение на какви групи славянски култури българската култура е оказала фундаментално въздействие и е изиграла решаваща роля за тяхното основаване и вековно развитие; каква е съдбата на текстовете, свързани с делото на Кирил и Методий и техните ученици, и т.н. Ясно е следователно, че Паусий оформя и предоставя на бъдещите поколения изследователи основния „пакет“ от проблеми, които ще има да решава кирилометодиевистиката. Наистина забележително постижение на самоукия светогорски историк и народен будител, който и с това задължава бъдещите си изследователи да се отнасят към него с уважение, а не със снисхождание.

Паусиевата полемична защита на делото на Кирил и Методий срещу чужди фалшификации и подценяване на българския характер на това дело се продължава след почти осем десетилетия от учени със сериозна историческа ерудиция, като украинеца Георгий Хуца, известен с името Юрий Венелин, от живеещия в Одеса български книжовник и меценат на новобългарската просвета Васил Априлов и др. През 1844 г. Иван Богоров отпечатва и популяризира образите от „Стематография“. Интерес към делото на Кирил и Методий проявяват Константин Огнянович, известният учител и книжовник от Скопие Йордан Хаджиконстантинов-Джидов и мн. др. Издадените на руски (и по-късно преведени на български) трудове на Венелин „Древните и сегашните българи“ (I. т. 1829 г., II т. 1841 г.) и „Критически изследвания за българската история“ (1849 г.) имат голямо въздействие върху формирането на българската интелигенция през Възраждането. Венелин изгражда изследванията си върху тезите, че Солун е бил „столица на имперските българи и център както на тяхната търговия, така и на търговията на мизийските им събрата“; че Кирил и Методий са българи; че българите са се покръстили преди останалите славяни; че българи са превели литургичните текстове от гръцки; че съвременният български език е най-близък от останалите славянски езици до Кирило-Методиевия език. Той дори спори с Добровски и Шльоцер и твърди, че двамата братя са превели богослужбните текстове не за Моравия, а за българите в империята и в

България. Дори смята, че преводи е имало още преди Кирил и Методий, а те са ги допълнили или поправили. Любопитното в неговата теза е, че обяснимо с тогавашното историческо знание за създадената от двамата братя азбука, той не приема, че те именно са я измислили. Според него известната тогава „кирилица“ е всъщност гръцката азбука с няколко допълнителни знака за чисто славянските звукове. (Възникват и споровете коя азбука е по-ранна – глаголицата или кирилицата.) За Венелин обаче е несъмнено, че именно Кирил и Методий са въвели и разпространили азбуката в България.

Както е известно, Венелин оказва определено влияние върху формирането на историческите възгледи на Васил Априлов. В издадената през 1841 г. своя първа книга „Българските книжници, или на кое славянско племе собствено принадлежи Кириловската азбука“, както и в „Денница на новобългарското образование“, Априлов разгромява твърденията на сърбина Дмитри Тирол. Според Тирол Кирил и Методий са създали азбуката си и са превели Свещеното писание на сръбски език и сръбите са се покръстили първи. Априлов привежда аргументи, че първи са приели християнството българите, че Кирил и Методий са българи и са превели свещените книги на български език. Със сериозни филологически аргументи той доказва и близостта на Кирило-Методиевия език именно до съвременния български и до никои груг славянски език. За разлика от Паусий, който се обляга на средновековните текстове, в които има и немалко легендарни моменти, Априлов е ерудиран учен. Той познава изследванията на видни слависти, като Добровски, Востоков, Погодин, Венелин и др., и изгражда тезите си върху сериозни научни съображения и логика. Допуска, че „византийският двор“ и „хитрият патриарх Фотий“ са наточили Кирил и Методий със задачата да създадат азбука и да преведат свещените книги на български език, за да укротят буйния им нрав и желанието им да унищожат империята, както и да ги отдалечат от влиянието на Рим. Априлов търси логични аргументи и по въпроса за техния етнически произход. Отхвърля твърденията на „гръцките и латинските легенди и историци“, както и на много от „писателите и почти всички руски“, че двамата братя са гърци, но били научили български език от преобладаващата славянска среда в Солун. Припомня аргументирано, че поданици на империята, така наречените ромеи, не са само гърци, а много и различни етноси, които са пазили езика си и сред които славяните са най-многобройни. Изтъква, че ако Лъв – бащата на Кирил и Методий, е бил „знаменит сановник“, това не означава непременно, че е грък, защото много сановници, пълководци и дори императори, чиито имена изброява, са били българи. Посочва, че и днес в Солун и околностите се говори български и жителите се наричат българи и пита: „Но щом сегашните солунски жители и селяните наоколо са чисти българи, как предците им от времето на Кирил и Методий преди хиляда години са могли да бъдат сърби?“. Според него най-важното доказателство за тяхната народност е обстоятелството, че са създали азбуката и са превели Свещеното писание на български език. Прави чест на проф. Боню Ангелов, че той привежда в споменатата по-горе своя книга мнението по този въпрос на руския учен В. А. Погорелов. Още в началото на миналия век Погорелов аргументира обстоятелствено и трудно оспоримо твърдението си за български, а не гръцки произход на Кирил и Методий. Това той прави именно въз основа на съвсем логичното заключение, че ако българският език им е бил чужд, не биха могли да направят тези свършени преводи на богослужебни текстове, които, както е известно, и най-малката преводаческа грешка или неточност може да направи неканонични. За съжаление, мнозина днешни не само чуждестранни, но и български медиевисти са готови да приемат и дори с някаква вече необяснима страст сами да търсят аргументи, че Кирил и Методий са гърци или някакъв груг, само не и българи. И още един урок по научна смелост и етика, както и по родолюбие, който оставя Априлов по повод делото на Кирил и Методий. Той живее в Русия и в много отношения животът и дейността му зависят от

политическата, гражданската, а и научната му лоялност към тази гържава. Но той не се бои да се противопостави категорично на видни и влиятелни във всяко отношение руски учени, които въпреки научната логика твърдят, че Кирил и Методий не са българи, а са гърци.

През следващите десетилетия, чак до края на българската възрожденска епоха в последните десетилетия на XIX век, почти няма значим български духовен или политически геец, който да не е взел отношение към делото на Кирил и Методий и към свързаните с него християнизация на България и изграждане на българската и славянската култура: Константин Фотинов, Петко Славейков, Георги Раковски, Райко Жинзифов, Любен Каравелов, Христо Ботев и др. Опрени върху вече направеното от Паусий, Априлов и Венелин, както и върху трудовете на авторитетни историци и филолози, като Йосиф Добровски, Павел Шафарик, Б. Копитар, М. Погodin, Шльоцер, И. И. Срезневски, Виктор Григорович, Нестор, Гилфердинг, Богянский и др., те подкрепят основните тези на своите предшественици. Някои от тях предлагат и свои любопитни тълкувания по едни или други въпроси.

Така например Фотинов, като отличен елинист (и очевидно по аналогия с дбуезичието в съвременната му гръцка езикова практика – висок, книжовен стил – „катаревуса“, и простонародно наречие – „думотуки“), смята църковнославянския за „високия“ български език, на който Кирил и Методий са създали азбуката и са превели текстовете, а не простонародното наречие, което се е говорело от многобройното българско славянско население на Балканския полуостров (най-старото според него), както и в самия Солун. Още по-необичайна, но напълно в духа на епохата и на собствените му романтично-исторически възгледи, е тезата на идеолога на българската националноосвободителна революция Георги Раковски. В статии, някои от които публикувани и изгдени след смъртта му в „Ключ на българския език“, той извежда българската азбука от древни времена като доказателство за това, че „българите са имали писменост и книжнина преди покръстването на Преславския двор и че не са се покръстили от гърците, нито Светото наше писание е превод от гръцки“. Твърди, че древните българи още много преди появата на християнството са били готови за възприемането му – вярвали са в един бог, в безсмъртието на душата и в наградата, която тя получава след смъртта си. Затова и македонските българи първи са приели новото учение направо от апостол Павел и след това са покръстили и останалите българи. Раковски е единственият български възрожденец, който под влияние на тезите на Венелин смята, че създаването на азбуката от Кирил и Методий е изцяло гръцка измислица; че кирилицата е съществувала няколко века преди Христа и е била азбука на българите в империята. Твърди, че тя произхожда от зендската азбука („черти и резки“, за които споменава Черноризец Храбър). Според него Кирил и Методий „не са били гърци, но чисти българи и македонци“, които са покръстили само българите в Преслав на цар Борис и са преписали за тях Свещеното писание.

Както е отбелязал в своето изследване и проф. Б. Ангелов, тезата на Венелин, Априлов и Раковски намира подкрепа от страна на известния елинист д-р Иван Селимински. В своята брошура „Черковний въпрос български“ той категорично отхвърля гръцкото твърдение, че те, гърците, са просветили българския народ. Селимински твърди, че Кирил и Методий са българи, че са разпространили сред всички българи Светото писание, което е било вече прието от българите в Македония и Охридската патриаршия; че са заменили старата и трудна глаголица с по-лесната и позната кирилица, която българите след това са разпространили сред останалите славяни.

Не е случайно, че становищата на другите двама идеолози на националната революция – Любен Каравелов и Христо Ботев, по отношение на делото на Кирил и Методий в редица отношения съвпадат с възгледите на Раковски. В книгата си за Кирил и Методий Каравелов приема, че българите са стари заселници на

Балканския полуостров. Те не само създават гържавата си върху Тракия, Македония и Дунавска България, но и са покръстени още от първите Христови апостоли дълго преди официалното приемане на християнството от цар Борис. Твърди, че богослужебните книги са преведени първо на български език, който след това се превръща в общ славянски книжовен език. Не е склонен да приеме, че глаголицата възниква преди кирилицата; допуска, че два века по-късно тя е създадена от богомилите. Защищава категорично българския произход на Кирил и Методий с аргумента на Раковски и някои други свои предшественици, че гърци никога не биха създали писменост и култура на вечните си врагове – българите. Още в стихотворното мото към книгата си отхвърля твърдението на П. Шафарик, че двамата свети братя са гърци. Подкрепя становището, че те първо са проповядвали сред българите, а след това са отишли в Моравия. Спори с Гилфердинг, Г. Бобриков и с други учени, но подкрепя становищата на Пупин и О.М. Богянски. Както в тази книга, така и в публицистиката си Каравелов осъвременява значението на делото на двамата Солунски братя в процеса на подготовката на освобождението на България и на бъдещото ѝ нареждане сред свободно развиващите се народи.

Силна защита на българския характер на делото на Кирил и Методий намираме в много от статиите на Райко Жинзифов. В своята реч пред славянския конгрес в Москва през 1867 г. той категорично припомня, че когато се говори за Кирил и Методий като славянски просветители, не трябва да се забравя, че те са преди всичко български учители; че са българи по произход, създатели на българската азбука и на българската книжовност, която по-късно се превръща в общославянска. Може би не всички на този славянски конгрес са се зараждали на неговите гуми, но той още тогава е дал, подобно на Фофинов по-рано, пример на научна смелост и честност, както и на истински български патриотизъм. Жинзифов не се съобразява с политическите идеи и желанието на руските славянофили, които, за съжаление, се оказват живи и след век и половина, чак до днес, българската азбука, българската култура и въобще българската идентичност да се претопяват в някакво безлично „славянско“ море. Нашите възрожденци никога не са жертвали научната истина и националните идеали, за да угодят на едни или други хегемонистични и асимилаторски политически идеи. Независимо дали това са били идеи на Фенерската патриаршия, или пък на „добронамерени“ „братски“ славянски идеолози, политици или учени, някои от които и много авторитетни, но оръдия на „панславянска“, а всъщност антибългарска политика. Неслучайно и Раковски, и Ботев, и Каравелов, и Славейков и много други български възрожденци са разобличавали гневно и решително тази политика.

Много ценни статии излизат и в издаваните от Петко Славейков сп. „Читалище“ и във вестниците „Македония“ и „Гайда“. В сп. „Читалище“ анонимен, но компетентен автор нарича езика на Кирил и Методий „старобългарски“, а кирилицата – „климентина“.

Активно подгържаната памет в българската средновековна и възрожденска книжовна традиция за делото на Кирил и Методий довежда съвсем логично и до създаването на възрожденския култ към това дело и посветения на този култ празник на 11 май. Медиевистиката през последните два века е установила, че след като култът към двамата братя се формира още през IX век, той преминава през няколко дати, най-често 14 февруари – деня на смъртта на Кирил, 6 април – деня на смъртта на Методий, както и 11 май – отначало като Методиев празник. Постепенно и трите дати се превръщат в дни на честване на общ и за двамата братя празник, докато през XVII – XIX век все повече се утвърждава датата 11 май.

През XIX век интересът към делото на Кирил и Методий достига своя апогей. Това се обяснява, от една страна, с развитието на славистиката в Европа – с кирилометодиевската проблематика се занимават такива видни сла-

висти, като Павел Шафарик (някои от изследванията на когото се превеждат и обнародват и на български език), Юрий Венелин, Виктор Григорович, О. Богянски и гр. От друга страна, интересът към делото на двамата братя все повече се засилва сред книжовниците в онези славянски страни, които са изпитали най-силно влиянието на това дело. Почти няма български възрожденски геец, който по някакъв начин да не е взел отношение към основополагащата роля на Кирил и Методий за създаването на българската и на славянската писменост и култура. Образите на Кирил и Методий се появяват по икони, щампи и книги, както и по стените на много църкви и манастири, голяма част от които са в Македония (в Струга, в манастира „Св. Наум“ на брега на Охридското езеро, в Слечанския манастир и гр.), в Рилския манастир и други манастири из България. С имената на Кирил и Методий се назовават много църкви в Солун, Букурещ, Стара Загора, Панагюрище, Бургас, Битоля, Търново, Охрид, Варна, Прилеп, Щип, Велес и много други български градове.

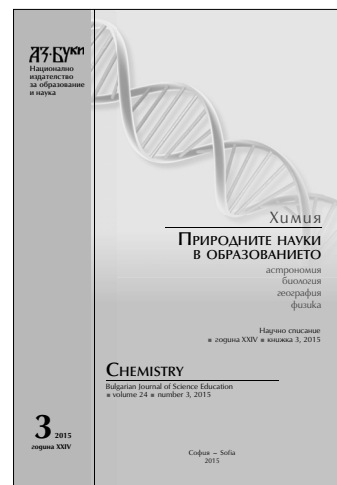
Много училища също започват да носят имената на Кирил и Методий. Такива срещаме в Пловдив, Солун, Охрид, Варна, Прилеп, Копривщица, Търново, Велес, Щип, Тулча и гр.

Все по-често учителите въвеждат в учебните програми уроци, посветени на делото на Светите братя. Все по-често се появяват и статии на страниците на възрожденските вестници и списания, посветени на създателите на българската и славянската писменост и на техните ученици. Стихотворения, прославящи делото на Кирил и Методий, се пишат във връзка с празнуването на хилядагодишнината от създаването на азбуката или по други поводи. Сред авторите на такива стихотворения са и някои от най-значимите български възрожденски писатели, като Добри Войников, Любен Каравелов, Христо Ботев, Иван Вазов и гр. Част от тези стихотворения се превръщат в песни и се изпълняват от учениците по време на тържествата в края на учебната година.

Засиленият интерес през XIX век към създателите на българската и славянската писменост и култура довежда до въвеждането на техния празник на 11 май като общобългарски просветен и културен празник. Този процес се засилва особено в средата на века с изострянето на борбата за откъсване от духовната власт на Фенерската патриаршия и за възстановяване на независимата българска църковна институция. Делото на Кирил и Методий се оказва много подходящо като вдъхновяващ и увличащ пример в цялостното пробуждане на духовната енергия на нацията.

*Пълния текст четете в сп. „Български език и литература“, кн. 4
Откъс от „Synthesis of fluorinated*

Нови препарати за лечение на грип

www.science.azbuki.bg

*hydroxycinnamoyl derivatives of
anti-influenza drugs and their
biological activity”*

Boyka Stoykova,
Maya Chochkova
Tsenka Milkova

South-West University „Neofit Rilski“, Blagoevgrad,
Bulgaria

Galya Ivanova

Departamento de Química, Faculdade de Ciências,
Universidade do Porto, Porto, Portugal

Luchia Mukova
Nadya Nikolova

Lubomira Nikolaeva-Glomb,

The Stephan Angeloff Institute of Microbiology, Bulgarian
Academy of Sciences

Pavel Vojtišek
Martin Šticha
David Havlíček

Charles University, Prague, Czech Republic

Introduction

Influenza, well-known as the flu, is an acute respiratory disease caused by the influenza viruses. Usually, influenza outbreaks in epidemic proportions or rarely in a pandemic form (Olsen et al., 2006). Despite of sporadic appearance, roughly three times per century, flu pandemic represents one of the most ravaging disasters (Stiver, 2004).

Заглавието е на редакцията

Главен редактор

Проф. д-р Борислав Тошев
E-mail: toshev@chem.uni-sofia.bg

Редактор

Георги Дянков
0887 81 27 67
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: science@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Химия. Природ-
ните науки в образова-
нието“,
кн. 3/2015:**

*SIXTH INTERNATIONAL
CONFERENCE SOUTH-WEST
UNIVERSITY*

Постнормалната наука – белези
и нови тенденции / Б. В. Тошев

Synthesis of Fluorinated
Hydroxycinnamoyl Derivatives
of Anti-influenza Drugs and Their
Biological Activity / B. Stoykova,
M. Chochkova, G. Ivanova,
(Portugal), L. Mukova, N. Nikolova,
L. Nikolaeva-Glomb, P. Vojtišek
(Czech Republic), T. Milkova,
M. Šticha (Czech Republic), D.
Havlíček (Czech Republic)

Synthesis and Antiviral Activity
of the Some Amino Acids
Derivatives of Influenza Virus
Drugs / R. Chayrov, V. Veselinova,

V. Markova, L. Mukova, A. Galabov, I. Stankova

New Derivatives of Oseltamivir with Bile Acids / K. Chuchkov, S. Nakova, L. Mukova, A. Galabov, I. Stankova

MonohydroxyFlavones: Part III. The Mulliken Population Analysis / M. Vakarelska-Popovska, Z. Velkov

Leu-Arg Analogues- Synthesis, IR Characterization and Docking Studies / T. Dzimbava, A. Chapkanov, T. Pajpanova

Synthesis of 2-Fluoromethyl-7-(arylsulfanylmethyl) naphthalenes / J. Bogdanov (Macedonia)

Investigations of the Etherification Process under Model Mixture / Y. Tasheva

Modified Quechers Method for Determination of Methomyl, Aldicarb, Carbofuran and Propoxur on Liver / I. Stoykova, T. Yankovska-Stefenova, L. Yotova, D. Danalev

Organic Compounds as Inhibitors for Mild Steel in 1 M H₂SO₄ / T. Haralanova, C. Girginov

Microbial X Cells – Innovative Multipurpose Bioelectrochemical Systems / M. Mitov, Y. Hubenova

Lactobacillus plantarum AC 11S as a Biocatalyst in Microbial Electrolysis Cell / E. Chorbazhivska, Y. Hubenova, S. Yankova, D. Yankov, M. Mitov

Pd-Au Deposites on Ni-foam as Anodic Electrocatalysts for Direct Borohydride Fuel Cell / G. Hristov, E. Chorbazhivska, M. Mitov

Sediment Microbial Fuel Cells as Power Sources for Small Electrical Consumers / I. Bardarov, Y. Hubenova, M. Mitov

Solid Phase Extraction of Au (III) Using Silica Gel Modified with 4-aminoantipyrine Schiff Bases / P. Petrova, I. Karadjova, M. Chochkova, I. Dakova

Inductively Coupled Plasma Optical Emission Spectroscopy - Determination of Rare Earth and Platinum Group of Elements / N. Velichkova, P. Petrova, S. Velichkov, N. Daskalova

Studying the Process of Deposition of Antimony with Calcium Carbonate / Kh. B. Omarov, Z.B. Absat, S.K. Aldabergenova, A.B. Siyazova, N.J. Rakhimzhanova, Z.B. Sagindykova (Kazakhstan)

This threat takes millions of human lives and has serious social and economic impacts worldwide (Stiver, 2004; Suzuki, 2005). Therefore, extensive efforts have been invested in attempting to control influenza infection.

Currently, two classes of anti-influenza drugs (Fig. 1.) are used for chemoprophylaxis and treatment of influenza virus infections: *M2 proton channel blockers* (amantadine (1) and rimantadine (2)) prevent virion uncoating; and the *neuraminidase inhibitors* - oseltamivir (3), zanamivir (4), peramivir (5) and laninamivir octanoate (6) inhibit viral neuraminidase (NA) that is responsible for virion release. In addition, another compound, i.e. the *nucleoside analogue* - ribavirin (7) is also capable to inhibit the replication of influenza viruses by inhibiting the virus-specific RNA polymerase, which is essential for viral replication (Beigel & Bray, 2008). Nowadays the clinical applications of aminoadamantanes have been limited in consequence of fast-spreading resistant viruses (Bright et al., 2005; Deyde et al., 2007; De Clercq, 2006). Moreover, M2 ion channel blockers inhibit the replication of influenza A virus only, and may also cause neurological side effects (Deogaonkar et al., 2011).

Being highly effective against both influenza A and B viruses, neuraminidase inhibitors have priority over aminoadamantanes, due to their less side effects and a better profile regarding drug resistance (Reece, 2007; Hurt et al., 2009). Today these antivirals are the best choice for treatment and prophylaxis of seasonal, avian and pandemic influenza (Nitsch-Osuch & Brydak, 2014).

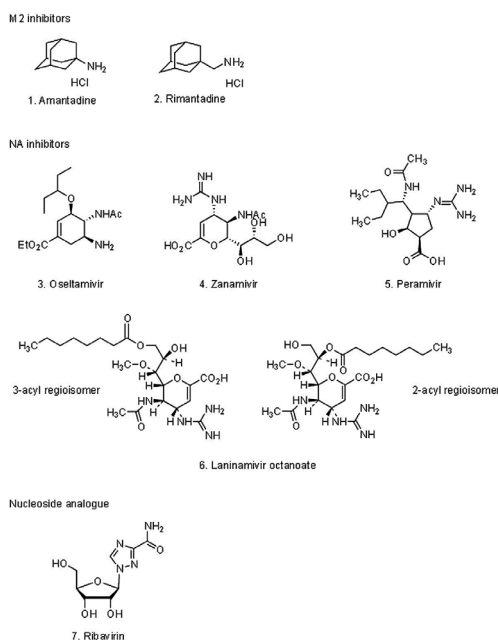

Fig 1. Anti-influenza drugs (Uchide & Toyoda, 2011; Beigel & Bray, 2008)

On the other hand, it is known that oxidative stress gets involved in various human pathological conditions, such as cancer, rheumatoid arthritis, ischemic heart disease, ageing and diverse virus infectious diseases-AIDS, hepatitis, and influenza included.

In particular, during influenza viral infection, the depletion of endogenous antioxidant concentrations such vitamin E and glutathione have been observed (Hennet et al., 1992), whereas the levels of xanthine oxidase, generating superoxide radicals have been elevated (Oda et al., 1989).

Therefore, for reducing the *oxidative stress during* flu infection is necessary and antioxidant therapy is indicated. Many studies have shown that administration of antioxidants or combining them with anti-influenza drugs inhibits the proliferation of influenza virus (Oda et al., 1989; Mileva et al., 2000; Haidari et al., 2009; Uchide & Toyoda, 2011; Raju et al., 2000; Uchide & Toyoda, 2008a, b; Kumar et al., 2003; Christen et al., 1990; Hennet et al., 1992).

Hydroxycinnamic acids (e.g., ferulic, sinapic, caffeic) and their derivatives have been reported to possess a broad range of biological activities, including antioxidant properties (Razzaghi-Asl et al., 2013). Moreover, the introduction of cinnamoyl moiety has also been known to alter the potency, permeability, solubility or other parameters of a selected drug or pharmacophore. Consequently, this lead us to look for an anti-influenza activity of chemically combined antioxidant molecules - fluorinated hydroxycinnamic acid amides with anti-influenza drug-oseltamivir.

Results

Chemistry

The global effort at finding potent anti-*influenza* drugs is of great concern for combating influenza virus infections.

Since it is well known that influenza induces oxidative stress, an increasing number of publications suggest that antioxidant therapy could be used as a potent approach to severe influenza-associated complications, especially.

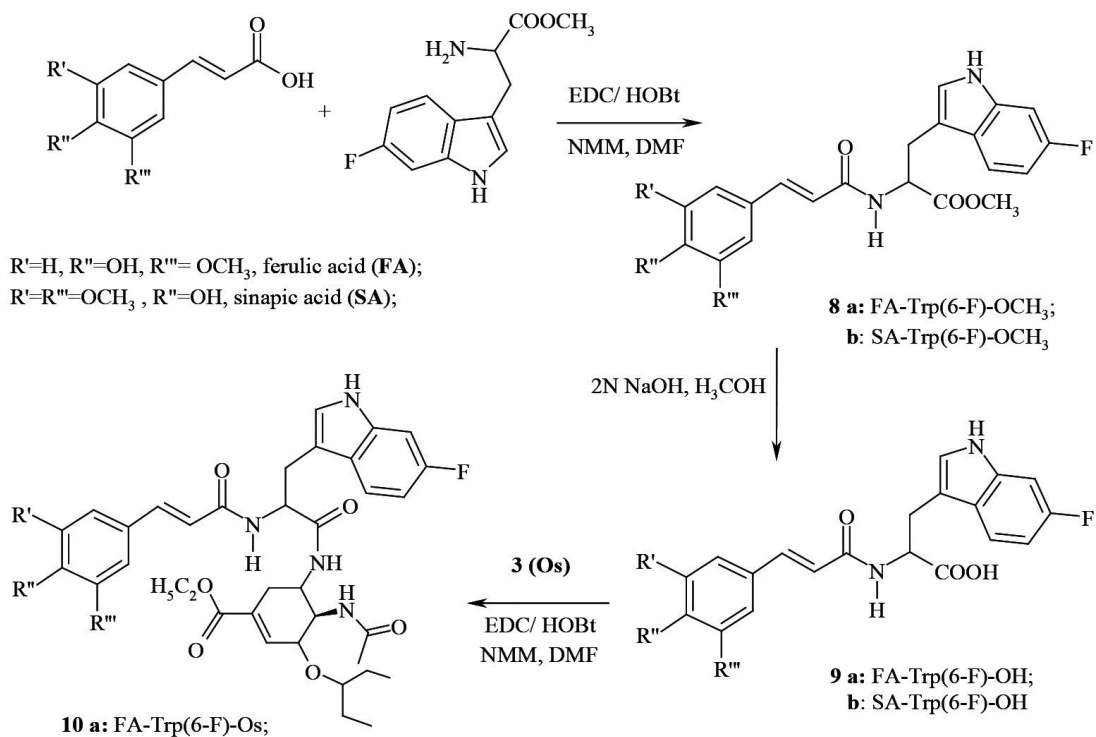
In this regard, antioxidant molecules of hydroxycinnamoyl 6-fluorotryptophan amides, were chemically modified with an oseltamivir moiety.

Oseltamivir-based analogues have been synthesized via the route outlined in Scheme 1.

Following previously reported procedures (Stoykova et al., 2013), fluorinated hydroxycinnamoyl amides (feruloyl- and sinapoyl 6-fluoro-tryptophan amides (**8a,b**)) were synthesized through solution-phase EDC/HOBt coupling (Scheme 1) and *E- π* diastereoisomers were consistent with literature NMR values of *J* constant (Stoykova et al., 2013).

Subsequent deprotection of the ester group of compounds (8a,b) by saponification with 2N NaOH in MeOH gave 9a,b in yields greater than 80% (Scheme 1). The target oseltamivir analogues (10a,b) were obtained by condensation using EDC/HOBt method in yields of 45% (10b) and 73% (10a). The structure of amides (10a,b) were confirmed by their melting points, IR and MS with electrospray ionization (ESI pos. and neg.). As shown in Fig. 2 the positive-ion ESI-MS spectrum of feruloyl compound (10a) ($M_w = 692.8$) clearly reveals that the base peak at m/z 715.3 corresponds to $[M + Na]^+$ and the negative-ion ESI-MS spectrum gives a deprotonated molecular ion peak at $[M - H]^-$ m/z 691.2.

Избрано

Scheme 1. Synthesis

Comparing with 10a, the difference in the spectrum of sinapoyl amide (10b, Fig.3.) ($M_w = 722.8$) is due to an additional methoxyl group. Under positive-ion conditions, an intense $[M + \text{Na}]^+$ occurs at m/z 745.3, while the deprotonated molecular ion peak $[M - \text{H}]^-$ is observed at m/z 721.2 in negative-ion spectrum.

Пълния текст четете в сп. „Химия. Природните науки в образованието“; кн. 3

Интерактивни уроци по български език

Откъс от „Обучението по български език – инструмент за предотвратяване на отпадането от училище“

Маруана Манчева

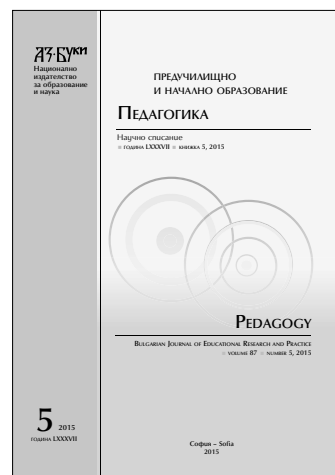
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

1. От монолингвизъм към мулти- и плурилингвизъм в езиковото образование на ученика

„Мултикултурната класна стая... става норма за съвременното училище“ (Иванов, 2008: 27). Осъществяващото се педагогическо взаимодействие „...не се изразява само в... обучение на деца билингви или пък в изучаване на културни артефакти. То има много по-широки и по-важни задачи. То е ефект от човеешките отношения“ (Иванов, 2008: 27). В този текст ще разгледам един аспект на проблематиката – *преориентацията от монолингвизъм към мулти- и плурилингвизъм в езиковото образование на ученика.*

„Завършващите образованието си трябва да имат висока степен на грамотност по националния или официалните езици на страната. Освен това за процеса на межкултурна комуникация им е нужна компетентност в допълнителни езици. Тази потребност, належаща за съвременната икономика и за бъдещото икономическо развитие на обществото, е отразена в документи и стратегии на национално и европейско равнище. Приема се също, че тя е комплексен процес, който трябва да започне от най-ранна възраст... Политиката на многоезичие, и в този контекст ролята на училищата, са важен фактор в развитието на способността за комуникация през многото езикови бариери на континента. Пренебрегването на езиковото и мултикултурното образование не само предпоставя неравен старт за голяма част

Заглавието е на редакцията

www.pedagogy.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Емилия Василева
E-mail: embavassi@abv.bg

Редактор

Любомира Христова
0899 22 12 15

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: pedagogy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 5/2015:

ИСТОРИЯ И ФИЛОСОФИЯ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Образователната парадигма на Аристотел / *Наталия Витанова*

Взгледите на Петко Славейков за образованието / *Вилета Атанасова*

УНИВЕРСИТЕТСКО ОБРАЗОВАНИЕ

Образователният процес в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ / *Снежана Николова*

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОНИКНОВЕНИЯ

Синергетическо направление в българската педагогика – от систематиката до спе-

Избрано

цификата / Яна Рашева-Мерджанова

Обучението по български език – инструмент за предотвратяване на отпадането от училище / Мариана Мандева

Ролята на учителя като аниматор / Анелия Калчева

ПЕДАГОГИЧЕСКА ДИАГНОСТИКА

Външното оценяване по български език и литература в IV клас / Виолета Кюркчийска

ДОКТОРАНТСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Свободата е отговорността за действие / Михаела Войнова

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Предстоящи проблеми с кадрите в сферата на образованието / Неоялко Колев

СПОДЕЛЕН ОПИТ

Диагностика на резултатите по „Домашен бит и техника“ чрез използване на тест / Ваня Петрова

от завършиващите, но и разширява... пропастта, която съществува... при вхога в задължителното образование“ (Стойчева, Чавдарова, Веселинов, 2011: 13).

Днес училищното обучение по роден език и училищното обучение по чужд език се разглеждат като *подсистеми на една система* – езиково обучение. Езиковото обучение се превръща в *нещо повече от изучаването на езици* и обхваща и предаването на културните и на други ценности в съвременните общества. Целта е „...хармоничното развитие на личността на обучавания и осъзнаването на неговата идентичност вследствие на опита му, основан на различията в езиково и културно отношение“. Актуалността на тези въпроси ще нараства, тъй като усвояването на няколко езика е средство за взаимно разбиране между народи с различни култури и води до формиране на съзнание за европейска културна идентичност.

В нашето училище *българският език* е „*първ и главен предмет*“ (Т. А. Балан). Чрез него се моделира речевото поведение на ученика като социална интеракция, като когнитивен процес, като идентификация и изява в съвременния свят. Гради се ментална схема, която служи за матрица при изучаването на следващи езици. Неоспоримо е, че компетентността *общуване на роден (български) език* е главна, най-важна ключова компетентност. Нейното „друго име“ е *езикова грамотност (literacy)*.

Езиковата грамотност е мощен инструмент за личен и обществен просперитет. Има определящо значение за способността на човека да се учи и да се развива през целия живот и да живее независимо, отговорно и успешно. Езиковата грамотност е основен инструмент за интелигентен и устойчив растеж на икономиката, за намаляване на бедността и подобряване на социалната система, за стимулиране на активното гражданство и социалното включване.

Тъй като двудялбата *роден език – чужд език* е *недостатъчна*, за да се обхванат всички ситуации на изучаването на българския език в училище, в научния дискурс все по-внимателно и отговорно се осмисля инвариантното и вариантното в *обучението по български език* като *обучение по първи език* и като *обучение по втори език*. Преди да разсъждаваме по проблема, трябва да сме наясно с основни понятия.

Роден език е езикът на първичната група, в която се социализира индивидът – семейството. Неприемлива е употребата на названието „майчин език“ поради емоционална конотация и неточност при обхващане на същността на явлението „роден

език“ (Вигенов, 2000: 209).

Днес понятието и терминът „чужд език“ търпят промени. Тъй като европейските езици не са „чужди“ в обстановка на общност на европейските народи, навлиза употребата на алтернативни термини – „съвременни езици“, „други езици“, „нови езици“. Като се има предвид горепосоченото, се приема разбирането, че *чуждият език* е вид втори език, който се изучава в учебна обстановка, но не се използва в автентична речева среда.

Вторият език е познат от социокултурното обкръжение понякога само на рецептивно равнище, но в домашни условия се практикува етнодиалект на груг език. В повечето случаи вторият език е официален за страната, в която се изучава.

Става ясно, че отношенията между понятията „втори език“ и „чужд език“ са отношения между *родово* и *видово* понятие.

„Разликите между изучаването на БЕ като първи език и като втори език са от психолингвистично и социолингвистично естество (подч. – М.М.). Усвояването на първия език е преход от нелингвизъм към монолингвизъм; резултатът е формиране на първична езикова компетентност. Изучаването на втория език е преход от монолингвизъм към билингвизъм. В първия случай от най-ранна детска възраст детето се запознава с речевата реализация на езиковите единици и постепенно достига до осъзнаването на езиковата система и на начините, по които тя функционира в различни социокултурни сфери. Във втория случай пътят е от системата към речта“ (Димчев, 2007: 3).

2. Началното училищно обучение по български език като втори език – инструмент за предотвратяване на отпадането от училище в следващи етапи и степени на образованието

Преждевременното напускане на училище влияе негативно върху различни сфери на живота – ограничава възможностите за личностен растеж, активно гражданство и социално включване, намалява шансовете за интелигентен и устойчив икономически растеж и гр. Разработват се актуални образователни политики на европейско и национално ниво за справяне с този сериозен проблем.

„В България се наблюдава тревожно висок процент на децата в задължителна училищна възраст, които или не са обхванати от системата на образование, или впоследствие отпадат от нея. Най-голям е относителният дял на децата от рискови групи, и в частност сред ромското население (подч. – М.М.). Последицата е създаване на големи диспропорции в степента на образованост, в резултат на което относително компактни групи остават в периферията на обществения живот и са допълнително затруднени в интеграцията си. Този проблем има по-широки социални измерения и не може да бъде решен само с мерки в областта на образованието“. Идентифицират се *причините* за преждеременно напускане на училище – социални, етнокултурни, икономически, педагогически. Очертават се *мерки* на национално, регионално и училищно равнище за решаване на проблема.

Интерес в случая представляват *педагогическите причини*. Те имат съществено влияние върху отпадането от училище и се проявяват в различни направления. Според изследване на тема „Причини за отпадането от училище“, проведено от „Витоша Рисърч“, „макар две трети от отпадналите деца да смятат, че им е харесвало да ходят на училище, 47% определят изучавания материал като много труден за тях, а 30% не са разбирали това, което им е преподавано (подч. – М.М.). Така... 41% от изследваните отговарят, че в училище не им е интересно“ (Проект, 2006: 7). „Учителите са на мнение, че *голяма част от децата, срещащи трудности с ученето още в първи и втори клас, имат проблеми с говоренето и разбирането на българския език* (подч. – М.М.)“ (6). От тук следва, че ако в началото на училищното обучение компетентностите по общуване чрез официалния български език се формират устойчиво и удовлетворително, това ще предотврати/ограничи отпадането в следващи етапи и степени на образованието.

Езикът, в т.ч. и българският език като втори език, се учи преднамерено и непреднамерено, в училище и извън него. В училище той е основен инструмент за

Избрано

педагогическо взаимодействие и овладяване на знание (на занятията по всички учебни дисциплини) и единица на изучаване (на занятията по български език). Очевидна е многопосочността на разглежданата проблематика.

Овладяването на познания за българския език като (1) инструмент за общуване и (2) система и норма е обект на специализирана образователна грижа на *занятията по български език в училище*. В етапа I – IV клас, особено в ситуациите, когато българският език е втори език за децата, „под светлините на прожекторите“ е *комуникативно-речевата компетентност*. „Преведено“ на „езика“ на педагогическата практика, това означава:

– чрез възприемане и създаване на различни типове дискурси (устни/писмени; диалогични/монологични; оригинали / техни вторични версии и т.н.) да се постига резултатност (правилност и комуникативна уместност) на речевото общуване в разнообразни области на речева дейност (лична, образователна, обществена област) и сфери на комуникация (научна, естетическа и гр. сфери).

Тук ще разгледам с предимство занятията по български език в началното училище. Ще потърся отговор на въпроса:

– *как изучаването на българския език като втори език да се превърне в желано и възможно предизвикателство за малкия ученик.*

Очакването е училището да бъде привлекателно място за всяко дете, независимо от неговия етнос, език, култура.

Пълния текст четете в сп. „Педагогика“, кн. 5